

ALEN MEŠKOVIĆ

Robbanás a tarkóban*

A gránát ugyan csak június elsején robbant, a hadműveletek már márciusban elkezdődtek. Anya elhúzta a függönyt, és kinyitotta az ablakomat. A körtefa legközelebbi ágán két-három veréb politizált csicseregve.

– Kelj már fel – nógatott anya. – Indulnod kell az iskolába.

A nappaliban friss kenyér és kávé illata terjengett. A rádióból a *Lily Was Here* harsogott, igaz, a címét nem tudtam, ezért a *Dal szöveg nélkül szaxofonra és gitárra* címet adtam neki. Adi már nagyon unta. Én nem. Felhajtottam egy bögre meleg tejet, és ettem hozzá egy szelet kenyeret.

Adi, mint mindig, a kapujukban várt rám.

– Apám, micsoda dübörgés volt tegnap! – mondta.

– A folyó miatt.

– Tudom, felerősíti a hangot.

– A ti ablakaitokon is érződtek a robbanások?

– Igen. Olyan volt, mintha valaki megkocogtatta volna őket. Tompán. Egyesével.

– Én meg pont az ablaknál ültem, és a Hetedik Offenzívát magoltam. El tudod képzelni, öregem?

– Történelem?

– Aha! Kikérdezel?

– Tito meg az ejtőernyősök, ugye? Drvar, ő... 1944?

– Talált. Kíváncsi vagyok, hányan leszünk ma.

– Tegnap nyolcan voltunk.

– Mi tizenketten. Novak megkérdezte Jovićot, hogy az apja kiásta-e a fegyvert.

– És mit válaszolt?

– „Az apámnak nincs fegyvere.”

– Persze, hogy lenne!

– Csak szórakoztunk. Egész órán semmit sem csináltunk. Beszélgettünk. Maja viccet mesélt.

– Király. Azok meg ott Nedodban állig fel vannak fegyverezve. Elhiheted. A nagyapám mesélte, hogy a háború alatt ezek voltak a legelvetemültebb csetnikek. Jovićnak elment az esze!

* A fordítás alapjául Alen Mešković: *Ukulele Jam* (Gyldendal, 2011) című regénye szolgált.

Az iskolaudvaron Vanja jött velünk szembe. Fülíg ért a szája, úgy vigyorgott:

– Nincs iskola!

– Ki mondta?

– Senki. De senki *nincs* itt.

– Hogyhogy?

– Egy lélek se, kisapám. Az ajtó is zárva van.

– Ne szívass! – mondta Adi a bejáratra mutatva. – És az a csődület?

A lépcső előtt összesereglett egy csapat fiú az alacsonyabb osztályokból.

Úveggolyókat csörgettek. Kitalálósdit játszottak.

– El az útból! Gyerünk, söprés! Pucoljatok! – vezényelt Adi határozottan.

Szó nélkül engedelmeskedtek, hiszen egy fejfel magasabb volt náluk.

Megragadta a kilincset.

– A kurva életbe!

Megrázta.

– Zárva! Megmondtam – jegyezte meg Vanja diadalmasan.

Kezemmel letoltam Adiét a hűvös fémről. Az eredmény ugyanaz.

– Tegnap tanár is alig volt – közölte Adi.

– Ez igaz, de Mandícot láttam a folyosón – feleltem. – Ma történelemórám lesz vele. Harmadik és negyedik órában. A francba, ember! Micsoda szívás!

Az aula ablaka alá álltunk, bakot tartottunk egymásnak és bekukucskáltunk. Láttam a pedellus pultját a helyiség végében. Senki sem tartózkodott az épületben, és a lámpák sem égtek.

– Egy árva lélek sincs bent!

A tanári szoba homokfúvott ablakain nem láttunk be. Néhányszor megkocogtatam.

No reply.

Semmi.

Senki sincs bent.

– Mit bámultok? – kiabált oda Adi a taknyosoknak. – Menjetez már haza! Nem látjátok, hogy zárva van?

– Lehet, hogy nekünk is haza kéne tűznünk – jegyeztem meg.

– Egyetértek – bólogatott Vanja.

– Tegnap kockásra magoltam a seggem! – morogtam. – Egész nap! Elölről-hátra fújom a Hetedik Offenzívát, ember! A francba, ez nem igazság!

– Higgadj már le – nyugtatott Adi. – Mandícnem felejt.

Kezét a vállamra tette. Hangja egy kicsit rekedtes volt:

– Nyugi. Lesz alkalmad felelni belőle... amikor majd megnyugszik a helyzet.

Pár nap múlva anya és apa éppen a tavaszi nagytakarítással foglalatzkodott. A nappaliban zúgott a porszívó. A telefonvonalak süketek voltak. Mindenki visszafo-

gott lélegzettel várta, hogy „megnyugodjon a helyzet”, ők ketten pedig kitartóan harcoltak a kossal meg a porcicákkal.

A szobámban elbarikádozva, egyik mutatóujjamat a fülembe, másikat a képre-gény zsíros lapjai közé dugva újraolvastam a Mister No egyik részét. Úgy kezdődik, hogy a hős a repülőtéren várja Danát, az énekesnőt, akiről csak ott derül ki, hogy énekesnő, ráadásul néger. Később jól ellátja a baját azoknak a kocsmatölteléknek, akik sértegetik a vendégét. Aztán hátradől, és újabb cigire gyújt.

Ez az! Így kell csinálni!

– Egy kicsit lemegyek a vízhez – közöltem az öregeimmal, akik éppen a pergola és a szőlőlugas alatt kávéztak a kertben.

– Ne maradj sokáig – aggodalmaskodott szokás szerint anya.

A kapunktól a folyóig nem volt hosszabb az út ötven méternél, persze ehhez át kellett vágni Zaim kertjén, és meg kellett nyugtatni a hisztérikus kutyáját, Rokit.

Kerülőutat választottam. Egyszer száznegyvenöt lépésnek számoltam. Le az úton, aztán balra. Egyenesen az utca végéig. Ki a sáncokhoz.

Innen szép kilátás nyílik a túloldalon fekvő belvárosra. Felmentem a magaslatra, megtorpantam – majd megállt bennem az ütő.

A csónakokhoz vezető lejárón, egy ágas-bogas fűzfa mögött két férfi hasalt. Arcal a folyó felé feküdtek, így nem vettek észre. Csak néhány pillanatig időztem mögöttük, ezalatt két dolgot sikerült felfedeznem: a JNA olivazöld sisakját és egyenruháját viselték, és az egyikük óriási látcsövet nyújtott oda társának.

Néhány lépést hátráltam, aztán sarkon fordultam, és óvatosan elslisszoltam a helyről.

Miközben elhaladtam Marko cseresznyeszilvafája mellett, pánikba estem. Már-már futásnak eredtem. Marko felesége, Zrinka, a betonjárdát mosta slaggal. Előrehajolt.

Elmondjam? Vagy ne?

Felegyenesedett. Észrevett. Elmosolyodott.

– Zrinka, katonákat láttam lent a csónakoknál!

– Hol?

– A csónakoknál. Ketten vannak! Haza kell mennem.

– Biztos vagy benne?

– Nem tudom. Sietnem kell! Ne menj ki!

A kavics csikorgott a lábam alatt, amikor kinyitottam a kertkaput. A nyikorgásától felállt a hátamon a szőr.

– Anya! Apa!

Nem feleltek.

Megkerültem a házat. A szőlőknél senki. A kávé tálca és a hamutartó még mindig ott van, de a csészek üresek. Egy pillantást vettem Zaim verandájára. Arra vol-

tam kíváncsi, nem mentek-e át hozzá. Egy lépés előre. Egy pillantás balra. A fal tövében, Zaim kertje mögött hét-nyolc egyenruhás férfi lopakodott. Előrehajoltak, és abba az irányba siettek, ahonnan jöttem. Sisakot és hátizsákot viseltek. Valamit cipeltek a kezükben.

Semmit sem vártam még annyira a világon, mint azt a nyarat – 1992 nyarat. Neno állítólag végre befejezi az egyetemet, és hazaköltözik. Én is elvégzem az általános iskolát, és beiratkozom a gimnáziumba. Apa előnyugdíjba megy, alaposan rászolgált. Végül, de nem utolsó sorban: Neno megígérte, hogy megtanít autót vezetni. Alig vártam, hogy a kormány mögött ülve imponálhassak Ninának.

Erre ezek megjelennek az ásóikkal, a felszerelésükkel meg a fegyvereikkel. Beásák magukat. Seggüket felénk fordítva lapulnak – a sánc és a folyó mentén –, és lövik a túlpártot.

Az áramellátás megszakadt. A vízé is. A körülöttünk elterülő tér beszűkült.

A mieink is lőni kezdtek rájuk. A túloldalról. Nem elég, hogy megszálltak a szerbek, még a mieink is lőnek ránk. A kisujjunkat se mozdítottuk, hirtelen mégis ropant kellemetlen helyzetbe kerültünk.

A frontvonal egy kőhajításnyira húzódott a házainktól. Az orvlövészek elfoglalták állásaikat. Egyes utcákban és sikátorokban nem volt tanácsos tartózkodni. A nap bizonyos órái jobbnak számítottak a többinél.

A hídnál, ahol apa annakidején látta, ahogy felkötnek két usztrasát, 30 mm-es mozgatható ágyúkkal, Prágákkal, lőtték egymást. Minden éjszaka dörögtek a fegyverek.

A távirányítású rakéták a dombon elterülő belvárosra meg a sétáló utcában álló katolikus templomra céloztak. Meglehetősen pontosan. A fehér tornyot díszítő óra megállt. A torony megrongálódott és bekormozódott.

Hiányzott az áram. Kopott gramofonom, melyre egy körző tűjével valaki a *Miki '91* feliratot véste, csak porfogó volt.

Egy napon a szobámban ültem, szokatlan csend borult mindenre. Csak a galambok turbékolása hallatszott az ereszcsontra felől a félig nyitott ablakon át. A tű alatt egy szürke címkés Dohányozni tilos-lemez feküdt. A *Miközben az ördöggel várod a hajnalt* című album. Valószínűleg ezt a lemezt hallgattam utoljára, mielőtt kikapcsolták az áramot.

A tűt a *Sam bácsi* és a *Vasárnap, amikor Hase elhagyott minket* című dal közé illesztettem, hüvelykujjamat finoman a lemezre nyomtam, és forgatni kezdtem. A percenként harminchárom fordulatot nem volt könnyű eltalálni. Vagy gyorsabban vagy lassabban forgattam, és amikor a dal végre úgy szólt, ahogy kell, képtelen voltam tovább koncentrálni. A fordulatszám vagy alacsonyabbra vagy magasabbra sikeredett, én pedig bosszankodtam a torz hangok miatt. Végül feladtam.

A nappaliban apa aludt háton fekvé. Száját eltátotta, bal kezét a mellén pihentette. Neno a másik kanapén olvasta a helyi újságot. Ez volt az egyetlen újság a házban,

legalább két hónapos. Halálos unalmamban többször is kiolvastam, az elsőtől az utolsó betűig. Még a gyászjelentéseket és az impresszumot is kívülről fűjtam.

Nenónak tulajdonképpen nem kellett volna itt lennie. Még mindig Szarajevóban lakott, ott tanult. Utcai tüntetéseken vett részt, és békekonzertekre járt. A legkülönbébb együttesek léptek fel, és próbálták meg dalaikkal észre téríteni a politikusokat. Színészek és költők verseket szavaltak. A buszok ingyen szállították az utasokat a fővárosba, aztán haza. Az emberek Tito képét hordozták, közben pedig a szabadság, testvériség eszméjét kiáltozták.

A tévében láttam, és szerettem volna köztük lenni. A legmenőbb együttesek is felléptek. Nino felhívott az egyik koncert után, teljesen be volt rekedve. Autóval menekült el Szarajevóból, és Orbászváron kötött ki. Egy szerb egyetemista társánál töltötte az éjszakát, az ő apja ment értük. Amikor másnap megjelent a kapuban, nem tudtuk, hogy sírjunk-e vagy ne vessünk. A szerb hadsereg éppen lövészárkokat ásott a sáncoknál. Pont az orrunk előtt.

Most tehát ott ült a kanapén, és újságot olvasott. Anya kint tett-vett a szivattyúnál. A rózsákat meg a jácintokat készült megöntözni.

Leültem az ablakhoz Neno és apa közé. Az öregem abban a pillanatban fölriadt.

– A Hírek! – szólalt meg. – Hány óra?

– Még van tíz perc.

Az óra a tévé fölött lógott a falon. Piros Sanyo-magnónk anyja varrógépén állt a folyosóra vezető ajtó mellett. Az ajtó be volt csukva, ahogy a szobámé is.

Apa a varrógép felé mutatott:

– Odaadod a rádiót?

– Nem várjuk meg, míg egész lesz? – kérdeztem. – Már alig van elemünk. Én...

Eddig jutottam.

Egyetlen hangszóró sem képes olyan leírhatatlanul éles hangot adni, mint amelyik utat tört magának a fejemen és a mellkasomon át. Mintha az agyam akart volna szétrobbanni a koponyámban. Mintha a robbanás szilánkokra törte, majd ismét összeillesztette volna a fejemet.

A nappalit egyszeriben betöltötte a meleg fém szaga. Mint amikor elfűrészelnek egy csövet, vagy meghegesztenek egy vaskorlátot.

A vitrinszekrény ajtója kinyíltak.

A sok tányér, melyet anya tornyozott fel a szekrényben, kidőlt.

A bejárati ajtón, egy kis résen füst szivárgott be.

Nenora és apára néztem.

Azt hiszem, általában így történt. Ebben a sorrendben. Máskor, úgy emlékszem, a szag, a füst és a tányérok csörömpölése egy másodperccel megelőzte a robbanást. A dörrenés egy kicsit később következett.

Eltalálták a házat, gondoltam, és felugrottam. Ahogy apa és Neno is.

– Kifelé! Kifelé! – kiabált valaki, elég erőtlen hangon.

Ki akartam nyitni az előszoba ajtaját, de zárva volt. A gránátszilánk eltalálta a kulcslyukat, amitől a zár beszorult. Sokkos állapotban, pánikban vagy nevezzük, aminek akarjuk, határozottan megragadtam a kilincset, és többször is megrántottam.

Semmi.

Neno félretolt, egyik lábát az ajtókeretre tette, és megrántotta a kilincset. Az ajtó kinyílt, ő pedig hátraesett.

Azalatt a röpke pillanat alatt, amíg végigszaladtam az előszobán, észrevettem, hogy a verandaajtó üvege kitört. A szilánkokat nem láttam. Neno és apa előtt futottam.

A garázs előtti placccon anya imbolygott. Nyögött, és kényszeresen huzigálta fekete blúzáját. Arcára kiült a rettenet, könnyek nélkül zokogott. Szóltam hozzá, de nem hallott. Tekintete a ház tetejére szegeződött, én is arra fordultam.

A szomszéd házat érte találat, nem a miénket. Kezdtém megérteni, miközben rácsodálkoztam meztelen lábamra. Üvegszilánkokon és cserépdarabokon gázoltam át vékony, fehér sportzokniban.

Az egyik lábam vérzett.

Soós ANITA fordítása

